

➡ Hoofdstuk 4

Gehandicapten-sport

Caroline van Lindert

Special Heroes

Rondom het sportstimuleringsprogramma 'Special Heroes', dat tussen 2009 en 2012 op scholen voor het speciaal onderwijs is uitgevoerd, zijn in de periode juni 2012-juni 2013 verscheidene onderzoeksrapporten uitgekomen en een factsheet. In de rapportage *Monitor Special Heroes in cluster 3* (Van den Dool et al., 2013) gaan de onderzoekers in op de vraag in hoeverre bij de deelnemende scholen voor leerlingen met een verstandelijke en/of lichamelijke handicap (cluster 3-scholen) de gestelde doelen van 'Special Heroes' op organisatie- en leerlingniveau zijn bereikt. In het tweede rapport *Special Heroes gezien vanuit sportaanbieders* (Cevaal et al., 2012) zijn de ervaringen van sportaanbieders beschreven die samenwerken met 'Special Heroes' om de (kennismakings)activiteiten voor de leerlingen te realiseren.

De resultaten in het tweede rapport zijn gebaseerd op een internetenquête onder sportaanbieders. De resultaten van beide onderzoeken dragen bij aan een beter inzicht in de waarde van het programma 'Special Heroes' in de praktijk. 'Special

Heroes' heeft daartoe ook een eigen evaluatierapport uitgebracht, genaamd *Special Heroes Evaluatie 2009/2012* (Mannen & Dijkhuis (tekst en samenstelling)(2013). Dit fraai vormgegeven rapport biedt een overzicht van de bereikte resultaten van 'Special Heroes' in alle clusters van het speciaal onderwijs. Tot slot is een factsheet verschenen over de beginsituatie van het programma bij cluster 4-leerlingen (ernstige gedragsproblemen) op deelnemende scholen (Collard, 2012).

In de drie genoemde rapporten gaan de auteurs in op de waarde van het programma en de bereikte doelen. De onderzoekers zijn in hun beoordeling wat kritischer dan de auteurs van het eigen evaluatierapport van 'Special Heroes'. In de onderzoeksrapportage *Monitor Special Heroes in cluster 3* worden vooral de infrastructurele ontwikkelingen als succesvol beschouwd en zijn onderzoekers wat voorzichtig in het doen van uitspraken over het succes op leerlingniveau. Veranderingen in de sportdeelname van kinderen met een handicap hebben tijd nodig. In het eigen evaluatierapport neemt de programmaorganisatie ook de zelf geregistreerde resultaten in andere onderwijsclusters mee en wordt een positief beeld geschetst van het bereik onder de scholen en leerlingen, de gerealiseerde activiteiten en de borging van het programma.

Zo kan het ook!

Een tweede interventie die heeft geleid tot een aantal publicaties is 'Zo kan het ook!' Dit is een beweegstimuleringsprogramma voor mensen met een verstandelijke handicap in woon- en dagvoorzieningen, ontwikkeld en uitgevoerd door de Stichting Onbeperkt Sportief in de periode 2009-2012. Ook rondom deze interventie is evaluatieonderzoek uitgevoerd, wat in 2012 heeft geresulteerd in de eindrapportage *Monitor Zo kan het ook!* (Van den Dool et al., 2012). Het is het derde onderzoeksrapport in een reeks van drie metingen (voor, tussen en na). Net als bij 'Special Heroes' gaan de onderzoekers ook hier in op de waarde van het programma en de bereikte doelen. De verslaglegging in het eindrapport is gebaseerd op drie deelonderzoeken; een landelijk kengetallenonderzoek onder overkoepelende instellingen en woonlocaties voor verstandelijk gehandicapten, een meting bij dertig aan het programma deelnemende woon- en dagvoorzieningen en kwalitatief onderzoek onder beleidsverantwoordelijken, projectleiders en persoonlijk begeleiders van deelnemende instellingen.

De Stichting Onbeperkt Sportief heeft zelf vier publicaties uitgegeven rondom 'Zo kan het ook!', waaronder de eindevaluatie (Van den Berg & Dijkhuis (red.)(2012)). In deze kleurenitgave legt de organisatie verantwoording af voor de activiteiten die tussen 2009 en 2012 zijn uitgevoerd en wat dit heeft opgeleverd op landelijk niveau en bij de 44 betrokken zorginstellingen. In een andere uitgave (Duijf et al., 2013) zijn

zeven initiatieven en voorbeelden verzameld waar vanuit dag- en woonvoorzieningen wordt gewerkt aan de sport- en beweegstimulering van mensen met een verstandelijke handicap.

In het kader van 'Zo kan het ook!' is ook literatuuronderzoek uitgevoerd naar de effecten van bewegen bij verstandelijk gehandicapten (Mooijman, 2012). Er is gekeken naar publicaties die resultaten vermelden over effecten van sport en bewegen onder (oudere) mensen zonder handicap en mensen met een verstandelijke handicap. De conclusie is dat verstandelijk gehandicapten in vele opzichten vergelijkbaar zijn met de doelgroep ouderen zonder handicap, maar dat de beweegarmoede onder de eerste groep groter is. De effecten die in de literatuur worden gevonden zijn veelal hetzelfde als bij de gehele bevolking. In het literatuuroverzicht wordt verder gepleit voor het doen van meer effectmetingen bij de doelgroep. Die zijn er nu nog nauwelijks. Daarnaast wordt aanbevolen dat verstandelijk gehandicapten meer bewegen in de ADL (algemene dagelijkse levensverrichtingen), wat een aanzet kan zijn tot meer structureel bewegen en mogelijk sporten. Dit is ook waar 'Zo kan het ook!' zich sterk voor maakt.

De verschillende publicaties wijzen allemaal in één richting, namelijk dat 'Zo kan het ook!' tussen 2009 en 2012 een belangrijke stap heeft gezet om een veranderingsproces bij de zorginstellingen en hun medewerkers in gang te zetten. Waar de auteurs in het genoemde onderzoeksrapport kritisch kijken naar de resultaten van het beleid en succesfactoren en knelpunten benoemen, bezingen de fraaie boeken van de programmaorganisatie de mooie voorbeelden en laten ze zien dat 'Zo kan het ook!' verstandelijk gehandicapten en hun omgeving 'in beweging' brengt.

Uitdagend Sportaanbod voor Gehandicapten

Het derde landelijke programma dat eind 2012 afliep, is het door NOC*NSF uitgevoerde programma 'Uitdagend Sportaanbod voor Gehandicapten'. In 2013 heeft NOC*NSF een evaluatierapport uitgebracht (NOC*NSF, 2013). Doel van het programma was het versterken van de sportinfrastructuur (via sportbonden en sportverenigingen) om zo de sportparticipatie en integratie van jongeren met een handicap te vergroten. In het rapport beschrijft NOC*NSF hoe zij aangesloten bonden hebben ondersteund bij het ontwikkelen en uitvoeren van hun plannen, hoeveel verenigingen gedurende de projectperiode zijn versterkt en welke ondersteuningsactiviteiten zijn uitgevoerd. Het rapport biedt een praktisch overzicht van de resultaten per bond. Belangrijke aandachtspunten voor de toekomst zijn volgens de auteurs het ontwikkelen van een gedifferentieerd sportaanbod, voldoende kwalitatief kader en vraag en aanbod regionaal bij elkaar brengen.

Conclusie

De drie genoemde programma's zijn gedurende dezelfde periode uitgevoerd en komen voort uit het wensenlijstje van de toenmalige staatssecretaris van VWS om de sportdeelname van mensen met een handicap te stimuleren (zie beleidsbrief 'De Kracht van Sport', Ministerie van VWS, 2008). De genoemde publicaties hebben het licht kunnen zien als gevolg van deze ontwikkelingen en (overheids)subsidie. Vanaf 2012 zet de rijksoverheid in op verdere ontwikkeling van de gehandicaptensport (zie beleidsbrief 'Sport en Bewegen in Olympisch Perspectief', Ministerie van VWS, 2011). Betrokken partijen in het veld van de gehandicaptensport, zoals het speciaal onderwijs, zorginstellingen voor verstandelijk gehandicapten, sportbonden en verenigingen, zullen vanaf 2013, al dan niet met ondersteuning van de Stichting Onbeperkt Sportief en NOC*NSF, de ingezette koers moeten zien vast te houden. Voor de komende periode worden nog twee publicaties op dit terrein verwacht. Voor de pilot van 'Special Heroes' op cluster 4-scholen is een evaluatierapport in voorbereiding (Van Lindert et al., verwacht tweede helft 2013). In de tweede helft van 2013 komt het vervolg van het in 2008 uitgevoerde onderzoek *(On)beperkt Sportief* uit (Von Heijden et al., verwacht in 2013). In dit rapport zullen de auteurs ingaan op de actuele stand van zaken met betrekking tot de sport- en beweegdeelname van mensen met een handicap en de ontwikkelingen in het 'landschap' van de gehandicaptensport. Alles overziend hebben vooral de ontwikkelingen met betrekking tot de sport- en beweegstimulering van mensen met een handicap belangstelling gekregen in rapportvorm. Publicaties over topsportbeoefening van gehandicapte sporters zijn er veel minder. Als tegenhanger voor de breedtesport verdienen ook de ontwikkelingen op dat vlak de aandacht.

4.1 Literatuur

- Berg, L. van den & Dijkhuis, T. (red.)(2012). *Zo kan het ook! Eindevaluatie*. Bunnik: Gehandicaptensport Nederland.
- Cevaal, A., Lindert, C. van & Romijn, D. (2012). *Special Heroes gezien vanuit sportaanbieders*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Collard, D. (2012). *Factsheet Special Heroes. Cluster 4, 0-meting, juni 2012*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Dool, R. van den, Jong, M. de, Cevaal, A. & Wassink, L. (2012). *Monitor Zo kan het ook! Beweegstimuleringsprogramma voor mensen met een verstandelijke handicap, het eindrapport*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Dool, R. van den, Lindert, C. van, Smits, F. & Breedveld, K. (2013). *Monitor Special Heroes in cluster 3. Eindsituatie van deelnemende cluster 3-scholen en hun*

leerlingen. Utrecht: Mulier Instituut.

- Duijf, M., Tool, B., Veerman, E. & Potter, P. (2013). *Zo kan het ook! 7 succesverhalen over sport en bewegen met een verstandelijke handicap*. Bunnik: Gehandicaptensport Nederland, de Adviesgroep.
- Kaptein, A. & Rijpsstra, J. (2012). *Londen Paralympics 2012. Nederland op de Paralympische Spelen 2012*. Den Haag: Stichting Hephaistos.
- Klerk, M. de, Fernee, H., Woittiez I. & Ras, M. (2012). *Factsheet mensen met lichamelijke of verstandelijke beperkingen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Mannen, E. & Dijkhuis, T. (2013). *Special Heroes Evaluatie 2009/2012*. Bunnik: Gehandicaptensport Nederland.
- Mooijman, P. (2012). *De korte en lange termijn effecten van beweeginterventies bij verstandelijk gehandicapten. Een literatuuroverzicht*. Bunnik: Gehandicaptensport Nederland.
- NOC*NSF (2013). *Uitdagend Sportaanbod voor Gehandicapten 2008-2012. Eindevaluatie*. Arnhem: NOC*NSF.
- Veerman, E. (2013). *Esther Vergeer - kracht & kwetsbaarheid*. Nieuwegein: Arko Sports Media.

4.2 Masterscripties

- Janssen, M. (2013). *Physical fitness, sports participation and perceived competence in children with learning disabilities*. Groningen: University of Groningen, Human Movement Sciences.
- Paridaans, S.F.M. (2013). *Epecially Sports! A study on sports and tolerance towards mentally disabled people*. Tilburg: Tilburg University, Master Leisure Studies.
- Steenweg, G. (2012). *Van speelplaats tot podium. 'Als klein land willen we groot zijn in de mondiale Paralympische topsport'*. Tilburg: Fontys Sporthogeschool, Master of Sports.